

În centrul acestei cercetări se află o întrebare profundă și actuală: *de ce, într-o societate contemporană care beneficiază de acces fără precedent la informație, discursurile mitologice și conspiraționiste capătă o asemenea forță de mobilizare și legitimare socială?* În special în cazul României, observăm o revenire a narativelor fondatoare mitologice și o creștere alarmantă a retoricii conspiraționiste, într-un moment în care statul modern pare incapabil să mai susțină un cadru simbolic și instituțional coerent.

Lucrarea pornește de la ipoteza că, într-un context istoric marcat de fragilitate instituțională, de traume colective nerezolvate și de crize epistemice recurente, societatea românească activează mecanisme simbolice arhaice pentru a oferi coerență și sens unei realități percepute ca incoerentă și amenințătoare. Această activare se manifestă printr-o dublă mișcare: pe de o parte, recuperarea și glorificarea miturilor identitare – precum mitul excepționalității românești sau al țaranului providențial – iar pe de altă parte, proliferarea teoriilor conspiraționiste, care promet să dezvăluie „*adevăruri ascunse*” și să explice traumele colective prin recurs la agenți omnipotenți și malefici.

Cercetarea își propune să analizeze cum funcționează imaginarul colectiv ca mecanism de producere a realității sociale și politice, și cum acesta este structurat de mituri, simboluri și semne partajate, în special în contexte de instabilitate și criză. Inspirată de contribuțiile lui Wittgenstein, Castoriadis, Godelier, Peirce și Eliade, lucrarea susține că imaginarul nu este o simplă ficțiune sau iluzie colectivă, ci un element ontologic și epistemologic fundamental pentru constituirea lumii sociale. Imaginariile colective dau coerență experienței comune și legitimează ordinea socială, dar în același timp pot fi și teren fertil pentru ideologii regresive sau radicale. Miturile, în acest sens, sunt narrative arhetipale care oferă răspunsuri atotcuprinzătoare la întrebările fundamentale ale existenței și ale apartenenței. În România, miturile despre originea daco-romană, despre suferința istorică și despre misiunea națională nu doar că au persistat de-a lungul secolelor, ci s-au adaptat și au fost resemnificate în diverse regimuri politice – de la naționalismul interbelic și comunismul ceaușist, până la populismul posttranzițional contemporan.

Un punct nodal al cercetării este mitul excepționalității, care sintetizează o dublă tensiune simbolică: pe de o parte, glorificarea unei identități eroice și providențiale, iar pe de altă parte, victimizarea ca reacție la trauma istorică și marginalitatea geopolitică. Această dublă mișcare – de glorificare și suferință – este transpusă în mod direct în narativele conspiraționiste, care oferă explicații simplificate pentru eșecuri colective, erodarea încrederii în autorități și sentimentul de pierdere a controlului. În această logică, teoriile conspiraționiste nu sunt simple forme de gândire irațională, ci răspunsuri simbolice la o criză de legitimitate și de sens. Ele

revalorizează mecanismele mitologice ale imaginarului: identificarea unui inamic absolut, construirea unei narațiuni totalizante, apelul la revelație și adevăr ascuns, legitimitatea conferită prin suferință și purificare. Într-o lume în care consensul social și autoritatea epistemică sunt erodate de fragmentarea digitală și polarizarea ideologică, conspiraționismul oferă un substitut seducător al cunoașterii și o formă de revrăjire a realității.

În acest sens, **problema de cercetare** se formulează astfel: Cum contribuie imaginarul mitologic și simbolic la apariția și consolidarea discursurilor conspiraționiste în România contemporană și ce funcții sociale, epistemice și politice îndeplinesc acestea în cadrul culturii politice postcomuniste? Această întrebare implică, pe fundal, analiza convergenței dintre discursul mitologic și cel conspiraționist, dar și a disfuncțiilor structurale – educaționale, instituționale și simbolice – care favorizează internalizarea acestor narațiuni în conștiința colectivă.

Lucrarea de față își propune să investigheze procesul prin care **formele tradiționale ale imaginarului mitologic sunt reactivate, reformulate și transformate în discursuri conspiraționiste** în România contemporană. Această transformare este analizată ca efect al unei serii de crize structurale – epistemice, instituționale și identitare – care afectează capacitatea societății de a susține mecanisme critice de validare a cunoașterii, precum și de a construi un cadru narativ coerent al apartenenței colective.

Obiectivul general al cercetării este elaborarea unui **cadru teoretic interdisciplinar al socializării cunoașterii**, care să permită înțelegerea modului în care mitul și conspiraționismul funcționează ca forme simbolice de explicare a realității în contexte de instabilitate culturală și politică. În acest sens, cercetarea urmărește articularea unei perspective care să îmbine filosofia limbajului, antropologia imaginarului, psihologia colectivă și teoria politică pentru a explica **persistența și eficiența socială a narațiunilor mitologice și conspiraționiste** în România postcomunistă.

Într-un plan mai larg, obiectivul lucrării este de a contribui la **o lectură critică a imaginarului românesc contemporan**, cu scopul de a înțelege nu doar cauzele proliferării conspiraționismului, ci și **modurile prin care o societate poate depăși regresul epistemic**, recâștigând capacitatea de a discerne între forme de cunoaștere și de a construi o memorie colectivă matură.

Pentru a atinge obiectivul general al lucrării – acela de a elabora o teorie a socializării cunoașterii prin care să fie explicat traseul de la mit la conspiraționism în România contemporană – cercetarea răspunde la cinci întrebări auxiliare esențiale. Acestea acoperă atât

nivelul teoretico-filosofic al imaginarului, cât și dimensiunea aplicată la contextul socio-politic românesc:

1. Cum funcționează imaginarul colectiv în constituirea realității sociale și în formarea comunităților politice, în special în contextul românesc? Această întrebare pornește de la premisa că imaginarul nu este un simplu refugiu în ficțiune, ci o structură simbolică esențială prin care oamenii construiesc sens, ordine și coeziune socială. În cadrul tezei, imaginarul este abordat ca mediu de generare a semnificației, susținut de limbaj, simboluri și narațiuni fondatoare. În România, funcția imaginarului este deosebit de relevantă într-un spațiu marcat de incertitudine ontologică, slaba consolidare a instituțiilor și crize repetate de legitimitate.

2. În ce mod miturile identitare românești, înrădăcinate în istoriografia modernă, contribuie la conturarea unui imaginar național excepționalist? Această întrebare explorează felul în care miturile despre origine, suferință istorică și misiune providențială au fost perpetuate și reinterpretate în diverse contexte istorice: de la proiectul de națiune romantică, la regimul comunist și până la discursul naționalist contemporan. Mitul excepționalității este investigat nu doar ca o simplă construcție narativă, ci ca un răspuns simbolic la lipsa de coerență identitară și la trauma unei modernizări incomplete.

3. Ce condiții sociale, politice și epistemice favorizează emergența și legitimarea discursurilor conspiraționiste în România contemporană? Această întrebare vizează identificarea unui context specific în care conspiraționismul nu doar că apare, dar devine dominant: fragmentarea autorității științifice, criza educației critice, reculul încrederii în presă și în instituții democratice. Teza analizează acest fenomen în paralel cu tranziția postcomunistă, transformările media și instabilitatea internațională recentă. Astfel, conspiraționismul este înțeles ca simptom al unei rupturi între imaginarul colectiv și sursele instituționalizate de sens.

4. Cum transformă conspiraționismul structuri mitologice tradiționale în narațiuni pseudo-explicative cu funcții identitare și politice? Această întrebare reflectă o idee centrală a tezei: conspiraționismul modern nu este cu totul nou, ci continuă structuri mitologice vechi sub o formă adaptată contextului contemporan. Am analizat cum funcții clasice ale mitului – explicarea răului, proiecția unui inamic absolut, ordonarea lumii – sunt preluate de conspiraționism pentru a oferi un „adevăr” alternativ, simplificat și emoțional. Se insistă asupra felului în care aceste narațiuni „explică” complexitatea prin reduccionism și oferă coerență acolo unde domina haosul.

5. Care sunt efectele imaginarului conspiraționist asupra încrederii în instituții, comportamentului civic și culturii politice din România postcomunistă? În final, această

întrebare mută accentul de la genealogia ideilor la impactul lor social. Conspiraționismul nu este doar un fenomen discursiv, ci un vector de mobilizare sau demobilizare civică. Se explorează cum afectează participarea democratică, cum contribuie la delegitimarea autorității științifice și statale și cum alimentează polarizarea socială. În contextul românesc, unde încrederea în instituții este cronic scăzută, conspiraționismul devine un obstacol major în calea consolidării unei societăți reflexive și critice.

Discutând despre structura lucrării, în primul capitol îmi propun să explorez rolul fundamental al imaginației și al imaginarului în procesul de cunoaștere și în constituirea realității sociale. Am pornit de la necesitatea de a distinge clar între termeni adesea confundați – „*imaginar*”, „*imaginație*” și „*imaginat*” – pentru a putea înțelege modul în care aceste concepte structurează experiența individuală și colectivă. Analiza mea pornește de la premisa că imaginarul nu este doar un produs secundar al fanteziei, ci un element constitutiv al realității sociale, un mediu în care ideile, simbolurile și reprezentările prind formă și devin operante în organizarea comunităților umane. În această direcție, am urmărit să definesc și să clarific conceptul de imaginar în raport cu procesele de cunoaștere și comunicare. Mă sprijin pe contribuțiile unor autori fundamentali – Ludwig Wittgenstein, Ferdinand de Saussure, Charles Sanders Peirce, Maurice Godelier și Cornelius Castoriadis – pentru a susține ideea că imaginarea este o condiție prealabilă oricărei forme de raționament și organizare colectivă. Prin intermediul limbajului și al semnelor, oamenii nu doar că își transmit informații, ci instituie împreună o realitate partajată, capabilă să susțină coeziunea și continuitatea socială.

Așadar, am insistat asupra ideii că limbajul nu este doar un vehicul neutru al informației, ci funcționează ca un vector fundamental al imaginarului colectiv. Prin semne și simboluri, limbajul permite conservarea memoriei, articularea experienței și proiectarea unor lumi posibile, deschizând astfel câmpul pentru instituirea unor ordini sociale durabile. Analizând perspectiva semiotică propusă de Saussure și Peirce, precum și abordarea filosofică a limbajului la Wittgenstein, am arătat cum structura simbolică a comunicării devine infrastructura nevăzută a oricărei construcții sociale.

În partea a doua a capitolului, am orientat analiza asupra modului în care nevoile fundamentale de sens, coeziune și siguranță au condus la formarea primelor comunități umane. Așa cum demonstrează studiile lui James G. Frazer, Mircea Eliade și Ernst Cassirer, aceste nevoi au dat naștere cunoașterii mitologice, un tip de raportare la lume caracterizat prin narrative sacralizate și modele explicative integratoare. În paralel, am explorat modul în care, odată cu avansul cunoașterii științifice, a apărut o tensiune între mit și rațiune, tensionare discutată în operele lui Karl Popper și Thomas Kuhn. Am analizat evoluția cunoașterii de la faza mitologică,

dominată de interpretări sacre ale existenței, la faza științifică, marcată de spirit critic, falsificabilitate și permanentă revizuire a cunoașterii. Totuși, am subliniat, în acord cu Eliade și Cassirer, că mitul și rațiunea nu se exclud reciproc: ele coexistă adesea în interiorul acelorași comunități și chiar al acelorași indivizi, configurând moduri complementare de a conferi sens lumii.

În finalul capitolului, am reflectat asupra resurecției moderne a cunoașterii mitologice sub forma teoriilor conspiraționiste; într-un context de criză a autorității instituționale și de fragmentare a surselor epistemice legitime, imaginarul conspiraționist oferă explicații alternative, simplificatoare, pentru realități complexe, și astfel capătă o forță mobilizatoare semnificativă în sfera politică și socială contemporană. Prin această analiză, am încercat să ofer un cadru de înțelegere a modului în care imaginarul colectiv modelează raporturile dintre cunoaștere, apartenență și putere, pregătind terenul pentru reflecțiile ulterioare asupra impactului imaginarii în configurarea societății moderne.

Așa cum vom vedea în primul capitol, în ceea ce privește cunoașterea, ne putem orienta spre două tipuri fundamentale de raportare la realitate: cunoașterea mitologică și cunoașterea științifică. Departate de a reprezenta doar un stadiu inferior al cunoașterii, mitul constituie o formă profundă, complexă de interpretare a lumii, diferită prin natura și mecanismele sale de raționare și experimentarea propriei științe moderne. În această cheie, al doilea capitolul aprofundează funcțiile mitului în societate, relevând cum acesta devine un „*monolit*” al comunităților imaginate – adică un liant profund între indivizi, un vector identitar și, adesea, o formă de legitimare a realităților sociale și politice.

Mitul, așa cum remarca Robert Segal, nu poate fi înțeles ca un domeniu autonom, ci apare mereu subsumat marilor câmpuri ale antropologiei, sociologiei, psihologiei sau studiului religiilor. Această polivalență confirmă că mitul este mai mult decât o simplă poveste: este un mod de a trăi și înțelege lumea, ancorat în nevoi fundamentale de coeziune, orientare și semnificare. Segal, urmând o linie de gândire inaugurată de cercetători precum James G. Frazer, Edward B. Tylor, Lucien Lévy-Bruhl sau Mircea Eliade, arată că mitul nu este pur și simplu un *reziduu* al unei gândiri primitive sau preraționale, ci o formă vie de simbolizare, adaptabilă, capabilă să persiste și să se reinventeze în contexte culturale diverse. Dacă în primul capitol am discutat despre tranziția de la viziunea mitologică la cea științifică — un proces de „*dezvrăjire a lumii*” în termeni filosofici — acum observăm că mitul nu dispăre sub presiunea modernității, ci suferă o mutație: devine parte a ceea ce Benedict Anderson a numit „*comunități imaginate*”. În aceste comunități, indivizii se simt legați unii de alții nu printr-o relație directă, ci printr-o rețea de simboluri, tradiții și narațiuni fondatoare. Mitul joacă un rol esențial în această ecologie

imaginară: el articulează un trecut comun, justifică prezentul și proiectează un viitor posibil.

Capitolul debutează cu o reflecție asupra dezvrăjirii conceptului de mit, demontând ideea conform căreia miturile ar fi simple ficțiuni sau relicve ale gândirii infantile a umanității. Așa cum subliniază Segal, și într-o măsură apropiată și Mircea Eliade în lucrările sale despre sacru și profan, mitul răspunde unor nevoi fundamentale: el oferă explicații despre originea lumii, legitimează ordinea socială și conferă sens existenței umane într-o lume percepută ca incertă și amenințătoare. În continuarea acestei abordări, am trecut la o analiză comparativă între mit și știință, reconstituind istoricul conflictului dintre aceste două moduri de cunoaștere. De la Platon, care critica miturile homerice pentru lipsa lor de raționalitate etică, la Darwin, care a provocat o criză majoră a cosmogoniilor religioase prin teoria evoluției, asistăm la o tensionare progresivă a relației dintre explicațiile mitice și cele științifice. Totuși, așa cum arată Segal și alți autori precum Stephen Jay Gould, încercările de reconciliere între știință și religie au dus la o redefinire a funcțiilor acestora: știința se ocupă de explicarea *factuală* a lumii naturale, în timp ce mitul (și religia) oferă cadre simbolice pentru înțelegerea sensului existenței. Mai departe, autorii analizați în acest capitol – de la Tylor și Frazer la Lévy-Bruhl, Malinowski și Lévi-Strauss – propun perspective complementare sau contradictorii asupra mitului. Dacă Tylor și Frazer consideră mitul ca o protoștiință (dar una eronată), Lévy-Bruhl vede în mit expresia unei mentalități prelogice, dominate de participarea mistică. În opoziție, Malinowski evidențiază funcția pragmatică a mitului: acolo unde știința și magia nu reușesc să controleze lumea, mitul intervine pentru a oferi sens și confort psihologic. Lévi-Strauss, în final, propune o viziune structuralistă, tratând mitul ca o formă de clasificare a realității, la fel de riguroasă, dar diferită de știința modernă. Această diversitate de interpretări este esențială pentru înțelegerea modului în care mitul funcționează ca fundament al comunităților imaginate. În lumea modernă, miturile nu sunt abandonate; ele sunt remodelate și integrate în discursuri naționale, ideologice sau religioase. Miturile fondatoare despre originea națiunilor, legitimitatea puterii politice sau superioritatea culturală sunt exemple evidente de persistență a mentalității mitologice într-un cadru social modern.

Astfel, ceea ce devine evident, atât în lumina teoreticienilor clasici, cât și a noilor abordări interdisciplinare, este faptul că mitul nu este un simplu reziduu al trecutului, ci un mecanism activ de construcție a realității sociale. De la funcțiile sale explicative sau justificative în societățile tradiționale, până la rolul său actual în configurarea identităților colective și în legitimarea narațiunilor naționale sau religioase, mitul rămâne un instrument esențial de modelare a experienței umane. În această cheie, în capitolul al doilea am încercat să dezvolt o reflecție nu doar despre ce este mitul, ci și despre cum și de ce acesta persistă, se transformă și

se reinventează în dinamica societăților moderne. Înțelegerea mitului ca „*monolit*” al comunităților imaginate presupune, așadar, recunoașterea forței sale de a crea sens, de a articula identități și de a construi realități sociale care, deși par a fi raționale și obiective, sunt în esență, profund mitologice. Pornind de la fundamentele primului capitol, această secțiune deschide o privire asupra complexității și relevanței continue a miturilor în configurarea imaginarului colectiv. În loc să asistăm la o simplă „*moarte a mitului*”, așa cum anticipau ideologii secularizării, vedem o reconfigurare subtilă, în care miturile sunt absorbite, reinterpretate și reactivate în serviciul noilor comunități simbolice ale modernității. Așadar, abordarea mitului nu se limitează la o hermeneutică a textelor sacre sau la o arheologie a gândirii premoderne, ci propune o reflecție asupra modului în care imaginarul mitologic structurează încă – poate mai subtil ca niciodată – viața socială, politică și culturală a lumii contemporane.

Încă din primele două capitole ale acestei lucrări, am încercat să trasez o evoluție a cunoașterii umane, de la formele sale mitologice și intuitive, până la rigorile metodei științifice moderne. În acest parcurs, am observat cum nevoia de sens, de ordine și de înțelegere a lumii s-a manifestat prin intermediul unor narațiuni, credințe și instituții, adaptându-se în funcție de contextul social, politic și epistemologic. Atât mitologia, cât și cunoașterea științifică, deși diferite ca metodologie și obiective, sunt expresii ale acestei nevoi fundamentale a omului de a conferi sens realității. În continuarea acestor idei, în cel de-al treilea capitol îmi propun să aplic aceste concepte asupra unui caz specific: istoriografia modernă a României, privită din perspectiva tensiunii dintre mit și discurs critic.

După explorarea funcției imaginativ-simbolice a limbajului și a instituirii sociale a realității în primul capitol și analiza rolului mitului ca fundament al comunităților imaginate în capitolul al doilea, cel de-al treilea capitol își propune să investigheze modul în care aceste structuri de sens s-au concretizat în istoriografia modernă românească. Se trece astfel de la analiza formelor generale ale imaginarului la un câmp particular, profund relevant: interpretarea și rescrierea trecutului. Discursul istoric nu poate fi separat de mecanismele prin care o comunitate își construiește identitatea – departe de a reprezenta o simplă relatare a faptelor trecute, istoria devine un proces activ de configurare a unui imaginar colectiv, în care selecția, valorizarea și reinterpretarea evenimentelor reflectă atât nevoile de coeziune, cât și angoasele specifice fiecărei epoci. În această cheie, istoriografia modernă românească ilustrează perfect tensiunea structurală dintre tendința mitologizantă și impulsul critic.

Capitolul al treilea analizează cum, în perioada formării statului național, elitele culturale românești au mobilizat miturile istorice pentru a construi o identitate comună, articulată în jurul unor teme precum continuitatea daco-romană, eroismul fondator și misiunea

providențială. Această mitologie fondatoare a avut rolul de a oferi coerență și legitimitate unui proiect politic fragil, dar în același timp a impus o viziune teleologică și idealizată asupra trecutului. Pe măsura dezvoltării metodei istorice moderne, odată cu pătrunderea spiritului critic pozitivist și cu profesionalizarea cercetării istorice, a început să se contureze și un curent de reevaluare critică a acestor narațiuni. Însă, așa cum se va arăta, efortul de demitizare a coabitat adesea cu persistența imaginarului eroic, într-o tensiune care reflectă dilemele profunde ale modernizării culturale și politice.

Analiza urmărește, de asemenea, modul în care discursurile istorice au funcționat ca instrumente de negociere a identității în raport cu alteritatea regională și europeană, oscilând între complexe de inferioritate și revendicări de excepționalism. Se va observa cum miturile despre origini, legitimitate și destin au fost adaptate sau reformulate în funcție de crizele de legitimitate internă sau de re poziționările externe ale României. În această perspectivă, istoriografia modernă nu este doar un depozit de cunoaștere despre trecut, ci o oglindă a modului în care imaginarul colectiv gestionează trauma, speranța și proiectele de viitor. Înțelegerea tensiunii dintre mit și critică în discursul istoric românesc devine astfel esențială pentru o lectură lucidă a modului în care societățile își articulează memoria colectivă și își proiectează identitatea. Capitolul de față continuă firul analitic deschis în primele două părți, pregătind trecerea spre problematizarea mitului excepționalității, în care construcțiile istorice și mitologice se vor întâlni într-o formă concentrată și simptomatică a imaginarului național românesc.

Dacă al treilea capitol tratează modul în care trauma istorică, lipsa proceselor de individuare și absența instituțiilor terțiare solide au influențat dezvoltarea societății românești, cel de-al patrulea are în centru mitul excepționalității, care apare ca una dintre cele mai pregnante forme de răspuns la traumele nerezolvate și la precaritatea construcțiilor simbolice. În lipsa unor repere stabile – fie ele statale, juridice sau culturale – comunitatea românească a fost constrânsă să își suplinească deficitul de structurare prin intermediul unor narațiuni compensatorii. Aceste narațiuni, impregnate de mituri fondatoare și discursuri eroizante, au avut rolul de a reface simbolic continuitatea ruptă de traumele istorice succesive. În contextul precarității instituțiilor terțiare, mitul excepționalității devine o formă de a asigura o minimă coerență identitară, proiectând asupra trecutului și imaginii de sine trăsături ideale de reziliență, noblețe și unicitate.

Mitul excepționalității nu este un fenomen recent și izolat, ci rezultatul unui proces îndelungat de sedimentare a unor discursuri simbolice și afective. Începând cu perioada romantică, când naționalismul cultural european a încurajat construcția unor narațiuni identitare

eroice, până în prezent, imaginarul românesc a fost modelat de o serie de momente fondatoare care au amplificat percepția propriei excepționalități. Prezentul capitol urmărește să exploreze cum mitul excepționalității a funcționat ca o formă de terapie colectivă, răspunzând la o dublă nevoie: de recunoaștere a unei identități distincte și de protecție față de anxietățile generate de vulnerabilitatea istorică. În absența unui stat robust și a unui model de autoritate internă stabilă, discursurile despre excepționalism au creat o identitate proiectivă, idealizată, care maschează dificultățile reale ale dezvoltării sociale și politice. Perspectiva cronologică integrată pornește de la geneza miturilor fondatoare și continuă cu transformările suferite de acestea în funcție de contextul istoric, politic și social. Discursurile excepționaliste au fost instrumentalizate în diverse epoci: în perioada formării statului național modern, în epoca interbelică, în timpul regimului comunist și, ulterior, în perioada postcomunistă. Fiecare etapă a adus adaptări ale acestor mituri și noi forme de tensionare între necesitatea coeziunii colective și tentația mistificării realității.

Totuși, mitul excepționalității românești a oscilat între două mari tipare narrative: pe de o parte, mitul suferinței și al martiriului, în care românii sunt înfățișați ca victime ale unui destin potrivnic; pe de altă parte, mitul misiunii providențiale, care atribuie poporului român un rol unic și salvator în context regional sau global. Această dublă mișcare – victimizare și glorificare – este esențială pentru înțelegerea modului în care excepționalismul a modelat atât percepția de sine, cât și relațiile externe ale României. Analiza va examina modul în care aceste mituri au fost construite, transmise și adaptate în funcție de dinamica relațiilor interne și externe: idealizarea trecutului dacic, revendicarea latinității, opoziția față de alteritățile regionale sau aspirarea la valorile universaliste europene. Discursul excepționalist oscilează între funcția sa de coeziune identitară și riscul întreținerii unor ficțiuni colective, care împiedică asumarea critică a propriei istorii.

Mitul excepționalității, deși util într-un anumit moment istoric pentru consolidarea unui sentiment de apartenență, poate deveni un obstacol în procesul maturizării colective dacă nu este supus unui efort constant de reinterpretare critică. Trauma și dificultățile de individuare nu dispar prin simpla negare sau idealizare a trecutului, ci necesită o confruntare lucidă cu propriile vulnerabilități. În acest sens, mitul excepționalității poate fi privit atât ca simptom al unui eșec în procesul de simbolizare matură, cât și ca tentativă de soluționare a acestui eșec. Este simultan expresia unei crize și încercarea de a o depăși. Analiza va urmări să descifreze nu doar conținutul acestor mituri, ci și funcția lor psihosocială: căror nevoi răspund, ce angoase maschează, ce tipuri de relații sociale legitimează sau subminează.

În ansamblu, mitul excepționalității este analizat nu doar ca fenomen cultural, ci și ca

simptom al unor procese psihosociale profunde, care reflectă încercarea unui grup de a se constitui ca subiect istoric în condiții de precaritate instituțională și memorie fragmentară. Înțelegerea acestor procese este esențială pentru o critică lucidă a imaginarului național și pentru conturarea unor strategii de maturizare colectivă, care să permită integrarea trecutului într-un proiect identitar mai reflexiv și mai autentic. Această abordare își propune să contribuie la o mai bună înțelegere a modului în care istoria simbolică, trauma colectivă și deficitul instituțional se întretes într-o dinamică complexă, generând acele ficțiuni identitare care, deși necesare într-un anumit stadiu, trebuie constant interogate și reformulate pentru a evita transformarea lor în obstacole ale dezvoltării viitoare.

După o incursiune în modul în care imaginarul colectiv românesc a fost modelat de procese simbolice, mituri identitare și tensiuni epistemologice, ultimul capitol propune o reflecție asupra uneia dintre cele mai persistente expresii ale imaginarului contemporan: conspiraționismul. Departate de a fi un fenomen izolat sau periferic, acesta se relevă ca o matrice ideologică activă, capabilă să structureze discursul public, să orienteze comportamente colective și să redefinească raportul individului cu realitatea. Conspiraționismul modern, așa cum se conturează în contextul românesc și global, nu poate fi înțeles doar ca o reacție patologică la incertitudine sau ca o simplă formă de gândire eronată. El trebuie abordat ca un fenomen complex, emergent din țesătura de traume colective, crize de legitimitate, deficit de instituții terțiare și nevoi fundamentale de sens și coeziune. Așa cum analiza capitolelor anterioare a subliniat rolul imaginarului în configurarea realității sociale, conspiraționismul apare ca o expresie particulară a acestei dinamici, oferind explicații totalizatoare și reconfortante în fața complexității traumatizante a modernității târzii.

Fenomenul conspiraționist reunește elemente de discurs mitologic, narațiune identitară și raționament paranoic, creând o viziune asupra lumii în care hazardul, incertitudinea și ambiguitatea sunt eliminate prin atribuirea cauzalității unor agenți oculte, omnipotenți și omniprezenți. Această reducere a complexității la un model maniheist este atrăgătoare nu doar pentru masele alienate, ci și pentru segmente educate ale populației, mai ales în perioade de instabilitate sau criză. Capitolul analizează nu doar conturarea și funcționarea discursului conspiraționist, ci și contextul său de producție și circulație: ansamblul crizelor sociopolitice, transformările peisajului media, reculul autorității epistemice tradiționale, precum și tendințele de fragmentare a consensului social. Explorează, de asemenea, modul în care conspiraționismul capitalizează asupra anxietăților colective, transformând incertitudinea într-un motor narativ de mare eficiență (emoțională).

Dintr-o perspectivă istorică, conspiraționismul este plasat în continuitate cu formele

arhaice de gândire mitologică, dar și ca un produs specific modernității, rezultat al dezvrăjirii lumii și al fragilizării cadrelor simbolice tradiționale. Asemenea altor forme de imaginar colectiv analizate în capitolele precedente, conspiraționismul funcționează ca un mecanism de re-stabilizare simbolică, într-o lume resimțită ca haotică și ininteligibilă. Analiza de față propune o dublă abordare: pe de o parte, deconstruirea discursului conspiraționist din punct de vedere structural și semiotic, urmărind tiparele narative recurente și logica internă a construcțiilor conspiraționiste; pe de altă parte, interpretarea funcției sociologice și psihologice a conspiraționismului în cadrul societăților contemporane. Se acordă o atenție specială modului în care aceste narațiuni transformă percepția realității sociale și influențează comportamentele politice și civice. Ultimul capitol pune în lumină câteva mecanisme esențiale ale imaginarului conspiraționist: nevoia de explicație totalizatoare, externalizarea responsabilității pentru eșecuri și frustrări, construirea unui inamic absolut și cultivarea unei viziuni escatologice asupra istoriei. De asemenea, am analizat modul în care aceste mecanisme se întăresc reciproc, producând o reziliență remarcabilă a narațiunilor conspiraționiste, chiar în fața dezmințirilor sau a dovezilor contrare. Fără a ignora diversitatea formelor pe care conspiraționismul le poate îmbrăca în funcție de contextul cultural, politic sau istoric, analiza identifică un nucleu structural comun tuturor variantelor: credința în existența unui plan ocult, coerent și omnipotent, menit să submineze ordinea socială percepută ca legitimă. Această schemă narativă simplifică dramatic complexitatea relațiilor sociale și dinamica istorică, oferind un substitut reconfortant pentru analiza critică și responsabilitatea civică.

Reflectând asupra datelor prezentate în capitolele anterioare, se poate observa cum conspiraționismul se alimentează din același tip de vulnerabilități simbolice: precaritatea imaginarului colectiv, fragmentarea autorității epistemice, nevoia de narațiuni identitare puternice și deficitul de educare a gândirii critice. În acest sens, fenomenul nu este doar simptomatic pentru o criză a modernității, ci și un indicator al eșecurilor proceselor de individuare și instituționalizare despre care s-a discutat anterior. Dintr-o perspectivă mai largă, conspiraționismul poate fi înțeles ca o reacție în fața angoasei ontologice generate de prăbușirea marilor narațiuni și a certitudinilor modernității clasice. Într-o lume percepută ca fragmentată, impredictibilă și deseori inospitalieră, conspiraționismul oferă o formă de *revrăjire* perversă, substituind hazardul cu intenția malefică, și pluralismul cu monismul explicațional.

Prin urmare, departe de a fi doar o curiozitate culturală, conspiraționismul reprezintă o provocare majoră pentru spațiul public democratic, pentru educația în spirit critic și pentru eforturile de maturizare simbolică a societăților contemporane. Acest ultim capitol propune să clarifice mecanismele și funcțiile acestui fenomen, oferind o analiză comprehensivă care să

permite înțelegerea nu doar a simptomelor, ci și a cauzelor profunde ce alimentează imaginarul conspiraționist. Această reflecție închide, în mod firesc, traseul conceptual inițiat prin explorarea imaginarului și a mitului, punând în lumină modul în care formele de cunoaștere mitologică, tensiunile identitare și crizele epistemologice converg într-un fenomen cultural de anvergură, care, prin seducția sa narativă și reziliența emoțională, redefinește provocările cunoașterii și ale conviețuirii în epoca globalizării.